

A SZENTÍRÁS SZEREPE A LELKI FELEMELKEDÉSBEN SZENT ÁGOSTONNÁL

Richter Mátyás

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Hittudományi Kar

Absztrakt

Szent Ágoston (354-430) szerint az ember, és így az emberi művelődés célja a boldogság (*eudaimonia*), ami a keresztény kinyilatkoztatás alapján maradéktalanul és végérvényesen az élet természetfeletti távlatán Istennél található meg. Emiatt viszont a tudomány révén közvetlenül nem érhető el, még a Szentírás ismeretén keresztül sem. Ezt a Biblia kutatása kapcsán támadt ismeretelméleti feszültséget igyekszik feloldani a hippói püspök a *De doctrina christiana* c. művében a lelki felemelkedés lépcsőjének felállításával, mely által saját tudományos és írói vállalkozásának értelmét is közelebbről meghatározza. Azért, hogy Szentírás igazi, Lélek szerinti értelméhez elvezessen, Ágoston képes saját tudományos szempontrendszerét is némiképp relativizálni. Ebben a szellemi szabadságban tárulhat fel a Szentírás valódi tartalma, hogy a tudomány ne felfuvalkodottá tegyen, hanem építse a szeretetet (vö. 1Kor 8,1).

Ennek a rövid tanulmánynak a célja nem más, mint közelebbről bemutatni, hogyan és miként határozza meg a lelki élet lépcsőfokait a Szentírás beható ismerője és a lelki élet nagy mestere, Szent Ágoston. Miután közelebbről megvizsgáljuk ennek az *excursus*nak a szerepét a *De doctrina christiana* c. művén belül, a felállított lelki létra sajátosságait szeretnénk taglalni főleg korai, *De quantitate animae* c. írásával összevetve, végül pedig a tudománynak, valamint a Bibliának mint tudományos forrásnak ágostoni értékelését szeretnénk adni.

Kulcsszavak: Szent Ágoston, Szentírás, hermeneutika, tudományelmélet, lelki élet

THE ROLE OF HOLY SCRIPTURE IN THE SPIRITUAL ASCENT AT SAINT AUGUSTINE

Mátyás Richter

Doctoral School of Theology, Pázmány Péter Catholic University

Abstract

According to St Augustine (354-430), the goal of man, and thus of human culture, is happiness (eudaimonia), which, according to the Christian revelation, can be attained on the supernatural level of life at God. Therefore, it cannot be directly achieved by science, not even by the knowledge of the Holy Scripture. The Bishop of Hippo seeks to resolve this epistemological tension in his biblical research in his work *De doctrina christiana* by setting out the steps of spiritual ascent, which will also help him to define more precisely the meaning of his present scientific and literary enterprise. In order to lead us to the true, spiritual meaning of the Scripture, the Bishop of Hippo is able to relativise partially even his own scientific aspects. The true content of the Bible can be revealed only in this spiritual freedom, so that science does not swell us with pride but builds up our love (cf. 1Cor 8:1).

The purpose of this short study is to give a closer look at how the stages of the spiritual life are defined by Augustine, the great master of the spiritual life and researcher of the Scripture. After a closer look at the role of this excursus in *De doctrina christiana*, we would like to discuss the particularities of the ladder of spiritual ascent he set up, mainly in comparison with his early work *De quantitate animae*, and finally we would like to conclude it with the Augustinian evaluation of the Bible as a scientific source.

Keywords: Saint Augustine, Holy Scripture, hermeneutics, epistemology, spiritual life

BEVEZETÉS

Szent Ágoston (354-430) tudományos gondolkodásmódját, eszmeiségének sokrétűségét nagyon jól fel lehet térképezni a *De doctrina christiana* (396-426) c. művén keresztül. Ebben az alapvetően bibliai hermeneutikával és a felfogott ismeretek szónoki, vagyis hatékony továbbadásával foglalkozó írásában nem csak száraz módszertani eszközöket kínál és alkalmaz, hanem a korabeli tankönyvekre jellemző felosztások (*partitio*) révén elmélyített ismereteket (Pollmann, 1996: 91-94) igyekszik mindig magasabb rendező elvek összefüggésébe állítani. Így történhet meg, hogy a tudományoknak (*doctrinae*) nevezett emberi törekvések egészét az igazi, természetfeletti Élet szolgálatába állítja. Ez az alávetettség azonban nem csak a kifejezetten világi ismeretekre, hanem a teológia és a bibliatudomány művelésére is kiterjed. Ezzel Ágoston egy mindenre kiterjedő ismeretelméleti rendszert alkot, amely

nem csak az emberi ész követelményeit, hanem a szív vágyait is képes kielégíteni, nem a saját erejéből, hanem Istenben, akiben megtalálja nyugópontját.¹

A következőkben a keresztény tudományelmélet egyik klasszikus műve, a *De doctrina christiana* szerepét szeretném bemutatni – a lelki élet lépcsőjének felépítésében. Milyen, Bibliával kapcsolatos ismeretelméleti dilemma motiválhatta szerzőt, s hogyan építette fel a lelki felemelkedést szolgáló megismerés fokait, és végül, milyen szerepet tölt be ebben a Szentírás beható ismerete?

1. A BIBLIA ÉS BIBLIAI JELEK OKOZTA HOMÁLY ISMERETELMÉLETI JELENTŐSÉGE: A LÉLEK FELEMELKEDÉSRŐL SZÓLÓ EXCURSUS SZEREPE EGY HERMENEUTIKAI KÉZIKÖNYVBEN

Szent Ágoston, miután a *De doctrina christiana* I. könyvében részleteiben felvázolta a bibliai jelek mögött keresendő valóságot (*res*), vagyis a kereszténység hitbeli és erkölcsi alapjait. A II. könyv általános szemiotikai bevezetőjét követően megállapítja, hogy a jelek értelmezésének több szintű akadályja van, mivel ezek lehetnek ismeretlenek (*ignota*) és kétértelműek (*ambigua*), illetve állhatnak saját (*propria*) vagy átvitt (*translata*) értelemben. Emiatt a bibliai szöveg általános jellemzőjének tekinthető a legalább részleges homály (*obscuritas*), amelyet a nagy nyugati egyházatya az isteni Gondviselés tervével igazol (*totum provisum esse divinitus*)² (Pizzani, 1995: 46). Ahogy az egész üdvtörténetnek, úgy ennek is pedagógiai szerepe van, amely az olvasók lelki hasznát két szempontból hívatott előmozdítani. A fáradtságos szövegértelmezés célja egyrészt az, hogy fékezze a gőgöt (*ad edomandam labore superbiam*), másrészt, hogy visszatartsa az értelmet az unalomtól, ill. attól, hogy az egyszerűnek tűnő dolgokat lenézzék (*ad intellectum a fastidio revocandum*) (Simonetti, 1985: 338). Ágoston szerint a Szentírást leíró Szentlélek arany középúton jár, amikor az egyes témákban – zenei fogalommal élve – okosan modulál a könnyen hozzáférhető és a nehezen kifürkészhető leírások között (Pizzani, 1995: 47), hogy mind az éhségnek elejét vegye (*fami occurrere*), mind az unalmat eloszlassa (*fastidia detergere*). A nehezen megragadható részek miatti feszültséget azzal igyekszik feloldani, hogy a homályos részekben közölt ismeretek „szinte” (*fere*) mindig megtalálhatók teljes nyíltsággal is (*planissime*), kiváltképpen, ha azok hitbeli és erkölcsi tartalmuk miatt lényegesek.³ Ez a megállapítás inspirálhatta a későbbiekben Nagy Szent Gergely pápát († 604) is: „Az isteni beszéd ugyanis miként az okosokat a misztériumokkal foglalkoztatja, úgy a többségében egyszerűeket a felszínnel vigasztalja. Van benne, ami nyilvános, amiből a kicsinyeket táplálja, de van, amit titkon őriz, aminél fogva a fennkölt elméket

1 Augustinus (ca. 401/1896), *Conf.*, I,1,1 (CSEL 33, 1).

2 Augustinus (ca. 426/1963), *De doct. chr.*, II,6,7 (CCSL 32, 35).

3 Augustinus (ca. 426/1963), *De doct. chr.*, II,6,8 (CCSL 32, 36).

ámulatban tartja. Mint valamiféle folyó – hogy úgy mondjam – lapos és mély, amelyben a bárány is sétál, és az elefánt is úszik.”⁴

Szent Ágoston tehát nem állítja, hogy a Szentírásból minden tudás maradéktalanul és mindenki számára hozzáférhető. Ezt nem csak azzal sugallja, hogy bizonyos esetekben a homály és a kérdések megmaradnak, hanem a lelki felemelkedésről szóló *excursus*ával is.⁵ Az *excursus*szal ugyanis mindenekelőtt a Biblia kutatása kapcsán támadt ismeretelméleti feszültséget igyekszik feloldani, mégpedig úgy, hogy azt a tudomány részeként alárendeli az emberi törekvéseket meghaladó természetfeletti célnak, valamint a cél elérését szolgáló, az egész embert átfogó, holisztikus lelki fejlődésnek. A mű több pontján is világossá teszi, hogy az elméleti tudás önmagában nem eredményezi az emberi törekvések beteljesedését, nem tekinthető végcélnak. Azáltal tehát, hogy a szellemi ismereteket nem abszolutizálja, illetve azok gyarapítását és birtoklását nem tekinti végcélnak, hanem a lelki fejlődés elemei között – függési viszonyba – helyezi, Ágoston saját tudományos és írói vállalkozásának értelmét is közelebből meghatározhatja.

Tehát a *De doctrina christiana* c. mű ezen kitekintésének célja nem nagyon lehet más a lelki felemelkedés taglalásával, mint az, hogy a Szentírás ismeretét, melyet művével elő akar mozdítani, elhelyezze a lelki javak között.

2. A LELKI FELEMELKEDÉS ÁGOSTON ÁLTAL MEGHATÁROZOTT LÉPCSŐFOKAI

Ágoston a lelki életnek e hermeneutikai tankönyvben felállított lépcsőjét – nagyon találóan – két szentírási helyre alapozza: a *Zsolt 110 (111),10*-re (ill. *Sir 1,16*-ra) és *Iz 11,1-3*. Előbbi meghatározza a kiindulási és végpontot: *initium sapientiae timor Dei*; míg utóbbi megadja a fokok számát a Lélek ajándékaival, melyeket a Messiás, ill. az ő képmásai, a keresztények birtokolnak. Az ajándékok és így a fokok sorrendje ugyanakkor a *Zsolt 110 (111),10* alapján felcserélődik: az első ajándék, a bölcsesség lesz a végcél, míg az utolsó, az istenfélelem lesz az első fok. Megjegyzendő, hogy a lelki kiteljesedésnek ugyanez a vázlata megtalálható a néhány évvel korábbi, *Hegyi beszéd*hez fűzött kommentárjában (394), valamint az istenfélelemről szóló 347. beszédjében.⁶ Ezeken a helyeken a *Nyolc boldogsággal* (Mt 5,3-12) is összekapcsolja a lelki adományokat, ahogy erre az összefüggésre a *De doctrina christiana* felsorolásában is időről időre utal. Ugyanakkor, a lelki felemelkedés hét fokozatát ettől a biblikus sémától függetlenül – inkább intellektuális, neoplatonikus ihletéssel – a *De quantitate animae* c. fiatalkori munkájában állította fel először és fejtette ki a legbővebben, melyet a következőkben referenciaként vetünk össze a *De doctrina christiana* tanításával.⁷

⁴ Gregorius Magnus (ca. 591/1979), *Moralia in Iob. Epistola missoria*, 4 (CCSL 143, 36). Saját fordítás.

⁵ Uo., II,7,9-11 (CCSL 32, 36-38).

⁶ Augustinus (ca. 394/1967), *De ser. Dom. in monte*, I,4,11 (CCSL 35); Augustinus (ca. 420/1865), *Ser.*, 347,2 (PL 39, 1524-1526).

⁷ Augustinus (ca. 388/1986), *De quan. a.*, 33,70-76 (CSEL 89, 217-225).

Bár az ott alkalmazott kategóriák nem fedik teljes mértékben a Lélek adományaival jelölt fokokat, a két séma némiképp mégis összhangba hozható.

Az első két lépcsőfokot a legnehezebb összeegyeztetni a két írásban: az istenfélelem (*timor Dei*) lelkületét a léleknek a növényekkel közös éltető, tápláló funkciójával (*animatio*), és a vallásosságot (*pietas*) az állatokra is jellemző érzékeléssel (*sensatio*). Ebből arra lehet következtetni, hogy Ágoston a lelki élet *De quantitate animae* időben korábbi sémájánál nem az izajási szöveget vette alapul (Pizzani, 1995: 49). Ugyanakkor, mivel az istenfélelem kiindulópontjának a *De doctrina christiana* végességünk és halandóságunk (*mortalitas*) tudatosítását tekinti, ez a lélek alapvető éltető erejének tudatosítására hív, amelynek a megmaradás érdekében keresnie kell és alá kell vetnie magát Isten akaratának.⁸ A vallásosság pedig a lélek alázatos meghajlására (*mitescere*) hív Isten Igéje előtt, még akkor is, ha az kényelmetlen vagy nem teljesen érthető, amit az érzékelés befogadó passzivitásával lehet némiképp párhuzamba állítani (Pizzani, 1995: 49). A harmadik lépcsőfoktól már sokkal könnyebb meglátni az összefüggéseket a lélek felépülésének filozofikus és vallásos, bibliai alapú megközelítése között. Így a tudomány (*scientia*) adományának megfeleltethető a csak emberre jellemző művelődéssel (*artes et disciplinae*), amelyek egyaránt a dolgok mélyebb megértésére irányulnak.⁹ A *De doctrina christiana* újdonsága abban áll, hogy a szerző ezen a fokon a Szentírást és annak ismeretét állítja a középpontba, amely elvezet a szeretet kettős parancsának (*gemina caritas*) bensőséges ismeretére.

A lelki élet harmadik fokának gyümölcse az őszinte lelkiismeret, amely felülmúlja az ítéletből fakadó félelmet és a tekintélyalapú vallásosságot.¹⁰ Ezután kezd pozitív irányt venni az lelki élet, amikor a lélek önmaga fölött érzett gyászában Istentől remél vigasztalást.¹¹ Ezt követi a lelki erősség (*fortitudo*) adománya, mely felkeltve az *éhséget* és a *szomjúságot az igazság után* (vö. Mt 5,6), segít neki elfordulni (*aversio*) a halált ígérő mulékony gyönyöröktől, és teljesen odafordulni (*conversio*) az örök és változatlan dolgokhoz, végső soron magához a Szentháromság egy Istenhez. Ennek, filozófiai megközelítésben, megfelel a platonikus ihletésű erkölcsi megtisztulás (*mundatio*) fázisa, amikor az ember a lelki és testi javak megkülönböztetése és utóbbiak szükséges megvetése révén (*discernere atque contemnere*) elköteleződik a maradandóság mellett, amelyben segítségére vannak az igazi, lelki örömök.¹² Az erények fáradtságos útja azonban ekkor még nem mentesül a belső konfliktusoktól, melyeket a halálfélelem, illetve önmagunk féltése és az érzéki örömekről való lemondás feszültsége idéz elő. Ez a megtisztulási folyamat és a természetfeletti célban való megerősödés –

⁸ Augustinus (ca. 426/1963), *De doct. chr.*, II,7,9 (CCSL 32, 36–37).

⁹ Augustinus (ca. 426/1963), *De doct. chr.*, II,7,10 (CCSL 32, 37); Augustinus (ca. 388/1986), *De quan. a.*, 33,72 (CSEL 89,220).

¹⁰ Augustinus (ca. 426/1963), *De doct. chr.*, II,7,10 (CCSL 32, 37).

¹¹ Augustinus (ca. 388/1986), *De quan. a.*, 33,73 (CSEL 89, 220–222); Augustinus (ca. 426/1963), *De doct. chr.*, II,7,10 (CCSL 32, 37).

¹² Augustinus (ca. 388/1986), *De quan. a.*, 33,73 (CSEL 89, 220–222).

melyeknek eredményeként a felszínes vágyak és félelmek elülnek – elvezet egy derűs, belső összeszedettséghez (*se denique in seipsa laetissime tenet*), amikor a lélek képes tudatosítani önmaga értékét és szabadon törekszik az isteni Igazság szemlélésére.¹³ A *De doctrina christian*ában ezen a ponton tanúi lehetünk egyfajta „kegyelemtani eltolódásnak”, hiszen a korábbi *De quantitate animae* által jelzett belső nyugalom itt még várat magára: a lelki élet ötödik fokán még a megtisztulás harca zajlik a lélekben. Bár az Igazság fénye már távolról feldereng előtte, ebből két dolog válik világossá: a távolság a jelen állapot és a kívánt cél között, és az, hogy ezt a fényt közről nem képes elviselni. Ahhoz, hogy a lélek közeledni tudjon hozzá, az alacsonyrendű vágyaktól való további megtisztulásra van szüksége, amelyet a jótanács adománya biztosít, amit Ágoston, egyedi módon, az irgalmasság tanácsának (*consilium misericordiae*) nevez.¹⁴ Ehhez gyakorlati szempontból társul a felebaráti szeretetben való tökéletesedés, amellyel eljut a reménynek és erőnek arra a fokára, amit a *De quantitate animae* már korábban a belső összeszedettséggel jelölt.¹⁵ A *De doctrina christiana* szerint a hatodik fokon tisztul meg a lélek belső látása Isten szemlélésére, amelynek feltétele a világnak történő meghalás, annak fényében, hogy *ember nem láthatja meg Istent úgy, hogy életben maradjon* (Kiv 33,20). A belső ember meghalását tanúsítja az ellenségszeretet, hiszen megvilágosodott lelki szeme, és tudja, *milyen reményre kapott meghívást* (vö. Ef 1,18), ezért képes *elfelejteni, ami mögötte van, és nekilendülni annak, ami előtte van* (vö. Fil 3,13).

Különbség mutatkozik a korábbi és az újabb séma között a lelki élet beteljesedését illetően is a testnek, illetve a testi életnek és a halálnak megítélése alapján. Hiszen, míg Ágoston a *De quantitate animae*-ban a neoplatonikus ihletésű elragadtatást (*extasis, voluptas*), illetve az Igazság szemlélését (*contemplatio*) már a földi, halandó életben tartós állapotként (*mansio*) lehetségesnek tartja, mely által a lélek tisztán különbséget tud tenni a földi dolgok látszata és a mennyei igazságok között, addig a bibliai hagyományhoz szorosabban igazodó *De doctrina christiana*ban hangsúlyozza, hogy a *testben* történő, evilági *zarándoklásunk során* és a távolság miatt *a hitben élve* Isten látása még *homályos* marad (vö. 2Kor 5,6-7; 1Kor 13,12) (Pizzani, 1995: 51).¹⁶ Míg korai munkájában az Igazság szemlélése, addig a későbbiekben a megtisztulás domborodik ki, és az alkot egy hosszabb folyamatot. Ennek következtében míg az előbbieben a halál úgy, mint a test akadályától – mintegy „börtönéből” – való megszabadulás válik kívánatosná, addig utóbbiban a hitből a látásra való eljutás és egy egészen új állapotnak a kezdeteként. A korábbi és az újabb sémát lényegében a szív, illetve a szív szemének megtisztítása (*purgatio oculi cordis*) kapcsolja össze még a hatodik fokon, amelyben *meg tud újulni az igaz lélek* (*spiritus rectus*; vö. Zsolt 50 (51),12).¹⁷ A szív

¹³ Uo., 33,74 (CSEL 89, 222).

¹⁴ Augustinus (ca. 426/1963), *De doct. chr.*, II,7,11 (CCSL 32, 37-38).

¹⁵ Uo.; Augustinus (ca. 388/1986), *De quan. a.*, 33,74 (CSEL 89, 222).

¹⁶ Uo., 33, 76 (CSEL 89, 223-225); Augustinus (ca. 426/1963), *De doct. chr.*, II,7,11 (CCSL 32, 38).

¹⁷ Augustinus (ca. 388/1986), *De quan. a.*, 33,75 (CSEL 89, 222-223); Augustinus (ca. 426/1963), *De doct.*

tisztán látása és a lélek igaz volta megfeleltethető az értelem adományával (*intellectus*), melynek segítségével a lélek már nem tud letérni az Igazság útjáról, mivel e fölé már senki embert és emberi, teremtményi szempontot nem helyez. Ez a felfogás és magatartás vezet el a lelki élet csúcspontját jelentő bölcsességhez (*sapientia*), amit a *De doctrina christiana*ban – a korábbi elragadtatással szemben – leginkább a nyugalom állapotával jellemez Ágoston. Így ismételten megmutatkozik az utóbbi séma biblikus jellege, és tematikailag csatlakozik az *Első teremtésselbeszélés*hez (vö. *Ter 2,1-3*) és az időben közeli *Vallomások* tartalmi keretéhez.¹⁸

3. A SZENTÍRÁS HELYE ÉS SZEREPE A LELKI ÉLETBEN

Ahogy azt az Ágoston által a *De doctrina christiana*ban felállított lelki ranglétra bemutatásánál már jeleztük, a Biblia és annak ismerete a lelki kiteljesedés, vagyis a bölcsesség elérésének hét foka közül a harmadikon, a tudományok (*scientia*) között helyezkedik el.¹⁹ Bár ez a harmadik hely a csúcspontot jelentő hetedikhez képest első látásra alacsonynak vagy közepesnek tűnhet, mégis jól kifejezi a Szentírásnak nem csak a lelki életben, hanem a tudományok közötti helyét és központi szerepét. Ez az „alázatos könyv”, amely főleg a korabeli fordításokban tapasztalható nyelvi bárdolatlanságával a fiatal Ágostont is megrettentette²⁰, miközben magában őrzi és feltárja előttünk a létezés értelmét és emberi élet végső célját, eszköz marad az Isten felé törekvő ember kezében. Ezen az úton a Szentírásban való jártasság alapvetőnek – mondhatni „triviálisnak” – tekinthető, mégis, miután a hívő ennek kellőképpen birtokába jutott, el kell, hogy kísérje őt egész további lelki fejlődése során, hiszen Isten mind mélyebb megismerésével egyre előrébb viszi a szeretet megélésében (Pizzani, 1995: 48).

BEFEJEZÉS

Szent Ágoston szerint a tudomány nem merülhet ki a fellelhető ismeretek pusztá birtoklásában, a lexikális tudásban, mivel az emberi tudás – és magának a Szentírásnak tartalmi ismerete – önmagában elégtelen az igazi és maradandó boldogság eléréséhez. Ezért hermeneutikai elméletét átülteti a filozófiai etika területére, ami azt eredményezi, hogy a szövegértelmezés nem válik öncélúvá azáltal, hogy pusztán és egyoldalúan a tudományos pontossággal megállapított értelmi felismerésekre korlátozódik, hanem az igaz, vagyis természetfeletti élet megvalósulásának szolgálatába szegődik (Pollmann, 1996: 126-127.135-143). Ez azt is jelenti, hogy noha Ágoston a Szentírás megismerését tudományos szinten kezeli, magát a tudományt nem abszolutizálja, hanem – Platón nyomdokain járva – etikai alapokra helyezi („*Wissenschaftsrelativismus*”)

chr., II,7,11 (CCSL 32, 38).

18 Augustinus (ca. 401/1896), *Conf.*, XIII,36,51-38,53 (CSEL 33, 387-388).

19 Augustinus (ca. 426/1963), *De doctr. chr.*, II,7,10 (CCSL 32, 37); *uo.*, II,8,12 (CCSL 32, 38).

20 Augustinus (ca. 401/1896), *Conf.*, I,18,29 (CSEL 33, 26); *uo.*, III,5,9 (CSEL 33, 50).

(Lorenz, 1955/1956: 54-57.242). Ezt a felismerést támasztja alá a lelki élet Istenhez, vagyis a boldog élethez vezető lépcsőjének felállításával, ahol a tudományok között számontartott bibliatudományt középpontban, a harmadik fokon helyezi el. Ezzel kifejezésre juttatja az egész exegetikai mű újdonságát, ami abban áll, hogy a Szentírást az isteni eredetű, keresztény tanítás (*doctrina christiana*) hordozójaként az emberi művelődés középpontjába állítja, a világi tanokat (*doctrinae*) pedig – ahogy azokat a II. könyv egy későbbi, nagy *excursus*ában elemzi²¹ – a Biblia és általában az isteni kinyilatkoztatás megértésének rendeli alá, mivel ez utóbbi képes az embert és az általa művelt tudományokat felszabadítani a mulandó dolgok szeretetétől, és a kultúrát természetfeletti alapokra és távlatba helyezni.

Kapcsolattartó szerző:

Richter Mátvás

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Hittudományi Kar

1053 Budapest

Veres Pálné u. 24.

mattrics@gmail.com

Corresponding author:

Mátvás Richter

Doctoral School of Theology

Pázmány Péter Catholic University

Veres Pálné str 24.

1053 Budapest, Hungary

mattrics@gmail.com

Hivatkozás: Richter, M. (2025). A Szentírás szerepe a lelki felemelkedésben Szent Ágostonnál. *Deliberationes*, 18(1), 131–139.

IRODALOMJEGYZÉK:

Augustinus (ca. 426/1963), *De doctr. chr.*, II,6,7 (CCSL 32, 35).

Augustinus (ca. 426/1963), *De doctr. chr.*, II,6,8 (CCSL 32, 36).

Gregorius Magnus (ca. 591/1979), *Moralia in Iob. Epistola missoria*, 4 (CCSL 143, 36).

Saját fordítás.

Uo., II,7,9-11 (CCSL 32, 36-38).

Augustinus (ca. 394/1967), *De ser. Dom. in monte*, I,4,11 (CCSL 35); Augustinus (ca. 420/1865), *Ser.*, 347,2 (PL 39, 1524-1526).

Augustinus (ca. 388/1986), *De quan. a.*, 33,70-76 (CSEL 89, 217-225).

Augustinus (ca. 426/1963), *De doctr. chr.*, II,7,9 (CCSL 32, 36-37).

Augustinus (ca. 426/1963), *De doctr. chr.*, II,7,10 (CCSL 32, 37); Augustinus (ca. 388/1986), *De quan. a.*, 33,72 (CSEL 89,220).

Augustinus (ca. 426/1963), *De doctr. chr.*, II,7,10 (CCSL 32, 37).

Augustinus (ca. 388/1986), *De quan. a.*, 33,73 (CSEL 89, 220-222).; Augustinus (ca. 426/1963), *De doctr. chr.*, II,7,10 (CCSL 32, 37).

Augustinus (ca. 388/1986), *De quan. a.*, 33,73 (CSEL 89, 220-222).

²¹ Uo., II,16,23-42,63 (CCSL 32, 48-77).

Uo., 33,74 (CSEL 89, 222).

Augustinus (ca. 426/1963), De doct. chr., II,7,11 (CCSL 32, 37-38).

Uo.; Augustinus (ca. 388/1986), De quan. a., 33,74 (CSEL 89, 222).

Uo., 33, 76 (CSEL 89, 223-225); Augustinus (ca. 426/1963), De doct. chr., II,7,11 (CCSL 32, 38).

Augustinus (ca. 388/1986), De quan. a., 33,75 (CSEL 89, 222-223); Augustinus (ca. 426/1963), De doct. chr., II,7,11 (CCSL 32, 38).

Augustinus (ca. 401/1896), Conf., XIII,36,51-38,53 (CSEL 33, 387-388).

Augustinus (ca. 426/1963), De doct. chr., II,7,10 (CCSL 32, 37); 8,12 (CCSL 32, 38).

Uo., II,16,23-42,63 (CCSL 32, 48-77).